

De ActiviteitenDialog: plannen maken doe je samen!

Myriam van Tol,^{1,2} Annemarie Wagemakers,^{2,3} Jeanette Lezwijn^{1,2}

In het project Gezond Ouder Worden in Apeldoorn hebben twee werkgroepen gewerkt met de ActiviteitenDialog. Dit is een instrument om met elkaar in gesprek te gaan over activiteiten die lokaal kunnen worden uitgevoerd. De inzet van de ActiviteitenDialog draagt niet alleen bij aan het ontwikkelen en uitvoeren van plannen en activiteiten maar ook aan het verduidelijken van taken en rollen in de samenwerking en daarmee aan de betrokkenheid van organisaties. In dit artikel worden de verschillende stappen van de ActiviteitenDialog besproken en wordt een beschrijving gegeven van de resultaten en ervaringen van het werken met de ActiviteitenDialog.

INLEIDING

In twee wijken (Anklaar en Orden) binnen de gemeente Apeldoorn is van 2011 tot en met 2014 gewerkt aan het project Gezond Ouder Worden. Het belangrijkste doel van het project was het verminderen van eenzaamheid en het verbeteren van sociale participatie bij zelfstandig wonende ouderen van 65 jaar en ouder. Een andere doelstelling was het borgen van de samenwerking tussen partners in de wijk. Om deze doelen te bereiken is een logisch model ter preventie van eenzaamheid van ouderen opgesteld,¹ gebaseerd op het Referentiekader Gezondheidsbevordering.² In het logisch model zijn sociale participatie, sociaal netwerk en ervaren steun determinanten voor een

verbetering in ervaren gezondheid en minder eenzaamheid.

Voor het project Gezond Ouder Worden is in beide wijken een werkgroep opgericht waarin organisaties op het terrein van zorg, welzijn en wonen vertegenwoordigd waren. Omdat de context in beide wijken verschilt, lokale organisaties de meeste expertise hebben over wat past en mogelijk is in de wijk en omdat het gezamenlijk ontwikkelen van activiteitenplannen bijdraagt aan draagvlak,³ zijn alleen gemeentelijke kaders opgesteld en is de concrete invulling van activiteiten bij de werkgroepen neergelegd.⁴ De kaders gaven onder andere aan dat de activiteiten moeten passen in het logisch model ter preventie van eenzaamheid bij ouderen en gericht moeten zijn op ouderen in de twee wijken. Voor de werkwijze was het uitgangspunt om bestaande activiteiten in de wijk te verbinden, aan te sluiten bij de bestaande netwerken in de wijken en de lokale samenwerking te borgen.

Om tot een gezamenlijk activiteitenplan te komen is binnen dit project de ActiviteitenDialog ontwikkeld. Voor de beschrijving van de resultaten en ervaringen met de ActiviteitenDialog is gebruik gemaakt van gegevens uit het evaluatieonderzoek naar de samenwerking in het project Gezond Ouder Worden in Apeldoorn.⁵ De samenwerking in dit onderzoek is geëvalueerd met behulp van interviews (n=20), focusgroepgesprekken (15 deelnemers) en notulen van vergaderingen van de werkgroepen in de periode 2011 t/m 2014. Daarnaast is de “coordinated action checklist”⁶ op twee momenten in de projectperiode gebruikt om de samenwerking binnen het netwerk te evalueren en te faciliteren (15 deelne-

mers). De checklist faciliteerde de discussie over de eigen rol in het samenwerkingsverband en die van de organisatie, het functioneren van de werkgroep en de borging van de samenwerking.

TOEPASSEN ACTIVITEITENDIALOG

De ActiviteitenDialog bestaat uit acht stappen, die gedurende een aantal maanden zijn doorlopen.

Stap 1: Opstellen van een overzicht met activiteiten

De onderzoekers van Academische Werkplaats AGORA hebben een overzicht opgesteld met kansrijke activiteiten ter preventie van eenzaamheid, op basis van bestaande (inter)nationale voorbeelden. Hierbij zijn activiteiten opgenomen voor individuen, professionals en maatschappij.¹ Bronnen die hiervoor gebruikt zijn, zijn de resultaten van het traject Gezond Ouder Worden 1 dat liep van 2006 tot 2010,^{1,3,7,8} de I-database van het Centrum Gezond Leven, de databank ‘Effectieve sociale interventies’ van Movisie (destijds nog van NIZW) en artikelen en rapporten over interventies ter preventie van eenzaamheid.^{9,10} In het overzicht zijn 22 activiteiten voor ouderen beschreven en drie activiteiten voor intermediairen met informatie over het doel, de inhoud, de effectiviteit en de financiering (voor zover bekend).

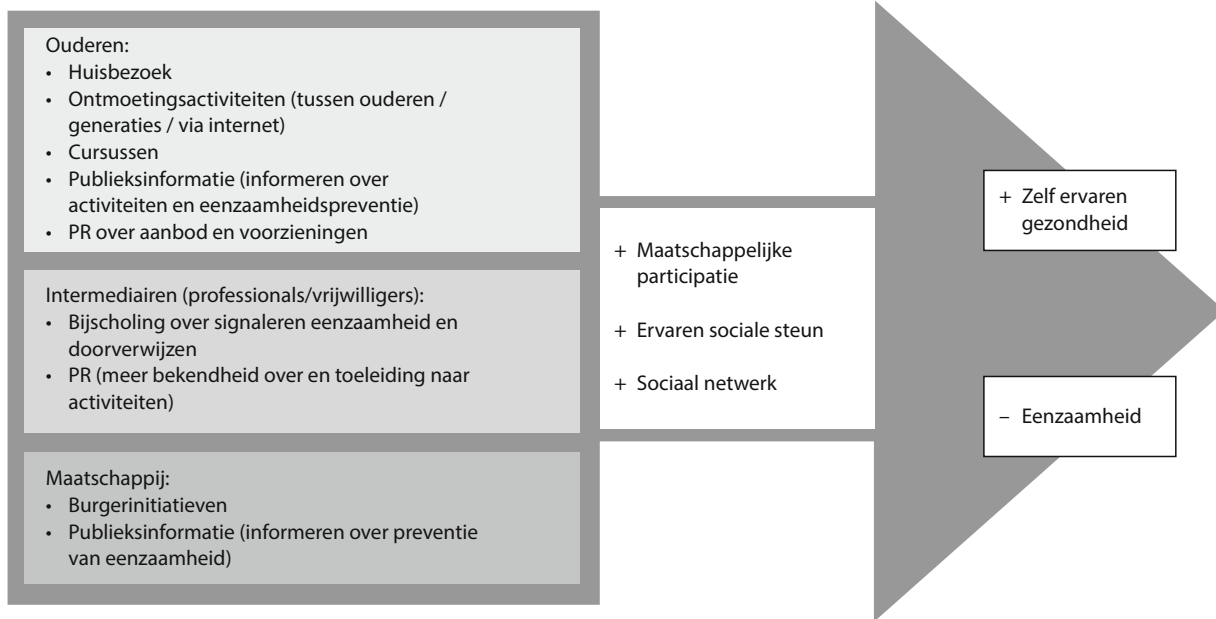
Stap 2: Bespreken van het overzicht

Het overzicht is naar alle deelnemers van de werkgroepen gemaïld met de vraag of zij aanvullingen hadden op de activiteiten vanuit hun eigen werkveld of literatuur. In het eerst volgende overleg zijn deze activiteiten (n=4) toegevoegd aan het overzicht. Het overzicht maakte

¹ GGD Noord- en Oost-Gelderland, Kennis- en Expertisecentrum

² Academische Werkplaats AGORA

³ Wageningen Universiteit, Health and Society



Figuur 1 Activiteiten uitgewerkt in een logisch model

werkgroepleden enthousiast voor het verbinden van bestaande activiteiten en opstarten van nieuwe activiteiten.

Stap 3: Categoriseren van activiteiten en in het logisch model plaatsen

Op basis van de input uit de werkgroepen hebben de onderzoekers de activiteiten ingedeeld in verschillende categorieën: huisbezoeken, ontmoetingsactiviteiten (met ouderen, tussen generaties, via internet), publieksinformatie, cursussen, PR van aanbod en voorzieningen, bijscholing intermediairen en burgerinitiatieven. De projectleider heeft vervolgens een figuur (figuur 1) gemaakt, op basis van het logisch model ter preventie van eenzaamheid,¹ met voorbeelden van activiteiten voor de doelgroep en intermediairen om inzichtelijk te maken hoe de activiteiten bijdragen aan het einddoel.

Stap 4: Individueel prioriteren van activiteiten

In een volgend werkgroepoverleg is het logisch model met voorbeelden van activiteiten voorgelegd en hebben werkgroepleden hun persoonlijke top 3 van activiteiten geselecteerd en op een flap geplakt. Deze exercitie werd in beide werkgroepen gewaardeerd, omdat de missie en de doelstellingen van Gezond Ouder Worden op deze manier werden geconcretiseerd met activiteiten. Dit gaf

de werkgroepleden energie om door te gaan en zorgde voor meer betrokkenheid bij het project.

Stap 5: Rollen en taken verdelen

In hetzelfde overleg hebben werkgroepleden aangegeven welke rol zij konden spelen bij het ontwikkelen en uitvoeren van activiteiten. Dit maakte duidelijk wat iedere organisatie te bieden had. Zo gaf één organisatie aan vrijwilligers beschikbaar te hebben voor de uitvoering van activiteiten, een andere organisatie kon ruimte ter beschikking stellen om activiteiten uit te voeren en weer een ander wilde meedenken over de PR van de activiteiten. De werkgroepleden kregen als huiswerkopdracht mee om binnen hun organisatie de rol, taak en ondersteuningsmogelijkheden, zoals het beschikbaar stellen van ruimte, tijd en/of geld, te bespreken.

Stap 6: Gezamenlijk kiezen van activiteiten

In een volgend overleg is op basis van alle individueel gekozen activiteiten gezamenlijk gekeken naar meest kansrijke activiteiten voor de afzonderlijke wijken op basis van uitvoerbaarheid, haalbaarheid en kosten. Hierbij werden 'ontmoetingsactiviteiten' het meest gekozen, met speciale aandacht voor 'weekendactiviteiten' en activiteiten gericht op intermediairen.

Stap 7: Opstellen van een programma per wijk met diverse deelprojectplannen

De projectleider heeft de gekozen activiteiten beschreven in een algemeen programma Gezond Ouder Worden per wijk. Op basis hiervan zijn per activiteit subwerkgroepen ingericht van 3 á 4 personen, waarbij een van de werkgroepleden als trekker werd aangewezen. Dit maakte dat zij zich meer verantwoordelijk en betrokken voelden. De subwerkgroepen werd gevraagd om het doel, de doelgroep, de taakverdeling en de financiering van de betreffende activiteit te concretiseren.

Stap 8: Uitvoering, evaluatie en reflectie

De activiteiten zijn uitgevoerd tot en met het laatste projectjaar (2014) van Gezond Ouder Worden (tabel 1). In de loop van de tijd zijn ook activiteiten uitgevoerd die niet zijn besproken in de ActiviteitenDialog en zijn activiteiten, die wel zijn geselecteerd tijdens de ActiviteitenDialog soms niet uitgevoerd, hoewel er wel organisatietijd in gestoken is. Redenen hiervoor waren: lage opkomst of gebrek aan interesse bij de doelgroep, onvoldoende werving en veranderingen van vergoedingen voor deelname aan cursussen (tabel 1).

Een deel van de activiteiten is geëvalueerd. Hiertoe is een evaluatieformulier gebruikt dat door ouderen of intermediairen is ingevuld na afloop van een ac-

Tabel 1 Activiteiten die opgenomen zijn in de programma's *Gezond Ouder Worden* in de wijken Anklaar en Orden

Activiteit	Doel	Uitvoering
Gericht op ouderen		
Themabijeenkomst Gezonder leven	Kennis, tips en trucs over hoe men gezond ouder kan worden	ja
Beweegmarkt, met informatie en proeflessen bewegen	Mensen uit de wijk werven voor beweegactiviteiten en hen kennis laten maken met de zorglocatie	ja
Cursus 'Levensverhalen', 'Leven met een chronische ziekte', 'Na verhuizing' en 'Mindfulness 55+' Behoefteteonderzoek naar activiteiten	Vergroten sociale netwerk en maatschappelijke participatie en verminderen van eenzaamheid	nee ^a
	Kennismaken met de bewoners en inventariseren van mate en tevredenheid van onderlinge sociale contacten en behoefte om samen met burens activiteiten te doen of te organiseren	ja
Wijkboekje met aanbod en voorzieningen	Het bekend maken van voorzieningen en de activiteiten	ja
Gericht op intermediairen		
Vrijwilligers fietstocht langs ontmoetingspunten	Kennismaking met voorzieningen in de wijk voor vrijwilligers en ouderen	ja
Vrijwilligers- en hulpragers dag	Vergroten van bekendheid van de diensten/activiteiten en bouwen aan sociaal netwerk	ja
Cursus signaleren en bespreken van eenzaamheid voor medewerkers en vrijwilligers	Verbeteren signalering eenzaamheid en verbeteren gesprekstechnieken	ja
Mantelzorgtrefpunt, maandelijks bijeenkomst	Bevorderen van lotgenotencontact	ja
Symposium over preventie van eenzaamheid	Professionals informeren	ja
IMPULS ¹¹	Professionals herkennen signalen van eenzaamheidsproblematiek en kunnen op basis van deze signalen gericht doorverwijzen	ja / nee ^b
Netwerkbijeenkomst 1e lijn	Bevorderen van kennis over voorzieningenaanbod en gericht doorverwijzen naar activiteiten en bevorderen van samenwerking	ja
Gericht op de maatschappij		
Voor Elkaar in de Buurt buurtactiviteiten waarbij sociaal actieve ouderen activiteiten opzetten en uitvoeren voor de sociaal minder actieve ouderen uit de buurt	Bevorderen van de sociale participatie onder ouderen, creëren van betrokkenheid met de burens en hen motiveren om activiteiten te organiseren	ja ^c
Voor Elkaar in de Buurt buurtbijeenkomsten	Terugkoppelen resultaten behoefte onderzoek	ja

^a Drie cursussen zijn niet gestart door wisseling van personeel en één cursus is niet doorggegaan door lage opkomst

^b In één wijk uitgevoerd, in andere wijk niet (gebrek aan facilitering vanuit organisaties)

^c Onder andere leesclub en spelletjesmiddag

tiviteit. De resultaten van de evaluaties zijn teruggekoppeld in de werkgroep-overleggen. Vervolgens is besproken welke verbetermogelijkheden er zijn en of verspreiding naar andere wijken kan plaatsvinden.

ERVARING MET HET WERKEN MET DE ACTIVITEITENDIALOOG

Het werken met de ActiviteitenDialog heeft geresulteerd in het uitvoeren van activiteiten in beide wijken. Op wijkniveau met elkaar in dialoog gaan over de keuze voor activiteiten, het toekennen van taken en rollen en vervolgens het uitvoeren droeg bij aan de betrokkenheid van de organisaties. Voorwaarde is dat organisaties overeenstemming hebben over de missie en doelstelling van de samenwerking.^{12,13} In de ene werkgroep was hierover vrij snel overeenstemming. Bij de andere werkgroep was dit lastiger doordat er veel verschillende organisaties met uiteenlopende belangen aan tafel zaten. Hierdoor moesten doelstellingen van het project herhaaldelijk opnieuw besproken en volgden de verschillende stappen van de ActiviteitenDialog minder snel op

elkaar. Het werken met de ActiviteitenDialog maakte het verschil in belangen bij de organisaties inzichtelijk en faciliteerde de discussie over missie en doelstellingen.

De ActiviteitenDialog was flexibel in te zetten, waardoor het proces kon worden afgestemd op de behoefte en mogelijkheden van de werkgroep in beide wijken.

Samengevat, het werken met de ActiviteitenDialog:

- Geeft inzicht in lopende (lokale) activiteiten die tot doel hebben eenzaamheid te verminderen of hieraan een bijdrage te leveren doordat de activiteit gericht is op voorlopers van eenzaamheid (zoals participatie).
- Stimuleert werkgroepen in gesprek te gaan over bestaande en 'nieuwe' activiteiten.
- Geeft inzicht in hoe activiteiten bijdragen aan het doel van het project.

TOT SLOT

De ActiviteitenDialog is een praktisch instrument om in gesprek te gaan over de concrete invulling van een project of programma op basis van een theoretisch

kader. De ActiviteitenDialog is in het project *Gezond Ouder Worden* ingezet voor het inventariseren, ontwikkelen en uitvoeren van activiteiten, samen met betrokken organisaties. Binnen *Gezond Ouder Worden* is de doelgroep zelf niet betrokken geweest bij de ActiviteitenDialog, maar dit zou wel een verrijking van discussie over geschikte activiteiten kunnen opleveren en is daarom aan te bevelen voor andere trajecten. GGD Noord- en Oost-Gelderland werkt aan een draaiboek, waarbij de ervaringen binnen *Gezond Ouder Worden* in detail worden uiteengezet, zodat de ActiviteitenDialog ook gebruikt kan worden in andere projecten en voor meer thema's.

NOOT

Hartelijk dank aan de werkgroepen in Orden en Anklaar (Apeldoorn) voor hun plezierige en constructieve medewerking bij het werken met de ActiviteitenDialog. Het project *Gezond Ouder Worden* is mede mogelijk gemaakt met subsidie van ZonMw (projectnummer 204007002).

ABSTRACT

ActiviteitenDialoog: the best plans are made together!

The ActiviteitenDialoog (Activity Dialogue) is a tool, developed by academic collaborative centre AGORA, to start a dialogue between professionals about activities that can be developed and implemented in the neighbourhood and municipality. In the program 'Healthy Ageing' it was used to discuss the activities to prevent loneliness. The ActiviteitenDialoog helps professionals to map activities and programs, to clarify task and roles within the partnership and to establish commitment to the project. In this article every step of the ActiviteitenDialoog is described and results and experiences of working with the ActiviteitenDialoog are discussed.

Keywords: discussion, activities, intersectoral collaboration, tool

LITERATUUR

1. *Honigh - de Vlaming R.* Healthy Ageing: prevention of loneliness among elderly people. Evaluation of a complex intervention in public health practice'. PhD dissertation. Wageningen: Wageningen University, 2013.
2. *Saan H, De Haes W.* Gezond effect bevorderen. Het organiseren van effectieve gezondheidsbevordering. Woerden: NIGZ, 2005.
3. *Lezwijn J.* Towards salutogenic health promotion. Organizing healthy ageing programs at the local level. PhD dissertation. Wageningen: Wageningen University, 2011.
4. *Lezwijn J.* Beleidsnotitie Gezond Ouder Worden in Apeldoorn 2012-2014. Apeldoorn: Kennis- en Expertisecentrum GGD Noord- en Oost-Gelderland, 2012.
5. *Tol M van, Wagemakers A, Koelen MA.* Evaluatieonderzoek naar duurzame samenwerking binnen het project Gezond Ouder Worden. Succesvol samenwerken is expres de tijd nemen om met veel inspanning meer te bereiken dan gedacht. Apeldoorn: Academische Werkplaats AGORA, 2015
6. *Wagemakers A, Koelen MA, Lezwijn J, Vaandrager L.* Coordinated action checklist: a tool for partnerships to facilitate and evaluate community health promotion. *Global Health Promotion* 2010;17:17-28.
7. *Croezen S.* Social relationships and healthy ageing. Epidemiological evidence for the development of a local intervention programme. PhD dissertation. Wageningen: Wageningen University, 2010.
8. *Naaldenberg J.* Healthy ageing in complex environments: Exploring the benefits of systems thinking for health promotion practice. PhD dissertation. Wageningen: Wageningen University, 2011.
9. *Fokkema T, Tilburg T van.* Aanpak van eenzaamheid: helpt het? Een vergelijkend effect- en procesevaluatieonderzoek naar interventies ter voorkoming en vermindering van eenzaamheid onder ouderen. Den Haag: Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut, 2006.
10. *Stevens NL, Martina CMS.* Eenzaamheidsinterventies bij ouderen: ordening en effectiviteit. *Tijdschr Gerontol Geriatrie* 2006;37:44-50.
11. *Heinrich J, Jansen A, Bisschops I, Haveman A.* IMPULS: van signaal naar actie! *Tijdschr gezondheidswet* 2015;93:212-215.
12. *Koelen MA, Vaandrager L, Wagemakers A.* What is needed for coordinated action for health? *Family Practice* 2008;25:i25-31.
13. *Koelen MA, Vaandrager L, Wagemakers A.* The healthy alliances (HALL) framework (HALL): prerequisites for success. *Family Practice* 2012;29: 132-8.

CORRESPONDENTIEADRES

Myriam van Tol, GGD Noord- en Oost-Gelderland, Postbus 51, 7300 AB Apeldoorn (per 01/10/2015: Postbus 1030, 7230 AA Warnsveld), e-mail: m.vantol@ggdnog.nl

IMPULS: van signaal naar actie!

Judith Heinrich,¹ Aline Jansen,² Ineke Bisschops,² Annemien Haveman-Nies^{1,3}

Verpleegkundigen en verzorgenden in de thuiszorg hebben een spilfunctie in de signalering van eenzaamheid bij zelfstandig wonende ouderen. Zij komen met enige regelmaat bij – veelal kwetsbare – ouderen thuis, hebben een vertrouwensband en kunnen hierdoor vroegtijdig verandering opmerken. Het

aantal signalen van eenzaamheidsproblematiek waarvoor vanuit deze groep verpleegkundigen en verzorgenden contact wordt gezocht met de ouderenadviseur is echter beperkt. Naar verwachting zou dit aantal signalen veel groter kunnen zijn. IMPULS is ontwikkeld om thuiszorgprofessionals te attenderen op de rol en mogelijkheden van de ouderenadviseur op het gebied van eenzaamheidsproblematiek. In dit artikel wordt beschreven waarom en hoe IMPULS is ontwikkeld, geëvalueerd en op eenvoudige wijze kan worden geïmplementeerd

in de dagelijkse praktijk van thuiszorgprofessionals.

ACHTERGROND

Binnen de gemeente Apeldoorn is de afgelopen vier jaar gewerkt aan het project Gezond Ouder Worden. Het belangrijkste doel van het project is het verminderen van eenzaamheid en het verbeteren van sociale participatie bij zelfstandig wonende ouderen van 65 jaar en ouder. Een andere doelstelling is het borgen van de samenwerking tussen partners in de wijk. De projectstructuur van Gezond

¹ GGD Noord- en Oost-Gelderland & Academische Werkplaats Agora, Apeldoorn

² Stimenz, Apeldoorn

³ Wageningen Universiteit, Afdeling Humane Voeding, Wageningen